

Qarshiyeva Iroda Baxtiyarovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Pedagogika kafedrası o'qituvchisi

Qarshiyeva96@inbox.ru

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA INKLYUZIV TA'LIMNI TASHKIL ETISH

Annotatsiya. Mazkur maqolada jamiyat hayotida ta'lim siyosati har qaysi zamonda va makonda o'z o'rniga ega bo'lgan. Dunyo yaralibdiki unda ta'lim va tarbiya olish yuksalish va o'rganish jarayoni uzluksiz davom etib keladi. Shu bilan birga jamiyat hayotida har bir inson o'z mavqeyiga va hech kim inkor qila olmaydigan haq-huquqlariga ega. Insonni sog'ligi jismoniy yoki ruhiy kamchiliklari uni hech qanday huquq va burchlaridan foydalanishga qarshi to'siq bo'la olmasligini ham har qaysi jamiyat tushuna oladi. Shularni inobatga olgan holda dunyo miqyosida inklyuziv ta'lim siyosati vujudga keldi va har qaysi mamlakatda rivojlanish darajasiga eta olgan ta'limning bir bo'g'iniga aylanib borayotganligi xususida so'z borgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim tashkiloti, inklyuziv ta'lim, tarbiya, salomatlik, ijtimoiy, tarbiyalanuvchi, rivojlanish.

ORGANIZING INCLUSIVE EDUCATION IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS.

Abstrac: In this article, education policy has its place in the life of the society in every time and space. The world has been created in which the process of education and training continues continuously. At the same time, in the life of society, each person has his own position and rights that no one can deny. Every society can understand that a person's health, physical or mental defects cannot be an obstacle against the exercise of any rights and duties. Taking this into account, the policy of inclusive education was created on a global scale, and it was said that it is becoming a part of education that has reached the level of development in any country.

Key words: preschool education organization, inclusive education, education, health, social, educational, development.

ОРГАНИЗАЦИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ.

Аннотация: В данной статье образовательная политика занимает свое место в жизни общества во все времена и пространства. Создан мир, в котором процесс образования и обучения продолжается непрерывно. В то же время в жизни общества каждый человек имеет свое положение и права, которые никто не может отрицать. Каждое общество может понять, что здоровье, физические или психические недостатки человека не могут быть препятствием для осуществления каких-либо прав и обязанностей. Учитывая это, политика инклюзивного образования создавалась в глобальном масштабе, и говорилось, что она становится частью образования, достигшего уровня развития в любой стране.

Ключевые слова: организация дошкольного образования, инклюзивное образование, образование, здравоохранение, социальное, образовательное, развитие.

KIRISH. Imkoniyati cheklangan bolalarni tarbiyalash masalasi bugungi kunda eng dolzarb masalalardan biriga aylanib bormoqda. Hozirgi kunda Respublikamizda alohida yordamga muhtoj bolalarning rivojlanish darajasi, imkoniyatlari, xususiyatlari va qobiliyatlariga ko'ra maxsus yoki umumiy ta'lim tizimida ta'limni amalga oshirish maqsadida inklyuziv ta'lim tizimi amalga oshirilmogda.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi Qonunida "Jinsi, tili, yoshi, irqiy, milliy mansubligi, e'tiqodi, dinga munosabati, ijtimoiy kelib chiqishi, xizmat turi, ijtimoiy mavqei, turar joyi, O'zbekiston Respublikasi hududida qancha vaqt yashayotganligidan qat'iy nazar, har kimga bilim olishda teng huquqlar kafolatlanishi" bayon etilgan. Shuningdek, mazkur Qonunning 15-moddasida Ta'lim olish shakllarida inklyuziv ta'limning ta'kidlab o'tilganligi, 20-modda aynan inklyuziv ta'lim haqida bo'lib unda " Inklyuziv ta'lim alohida ta'lim ehtiyojlari hamda individual imkoniyatlarning xilma xilligini hisobga olgan holda barcha ta'lim oluvchilar uchun ta'lim tashkilotlarida ta'lim olishga bo'lgan teng imkoniyatlarni ta'minlashga qaratilganligi, jismoniy, aqliy, sensor yoki ruhiy nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'lim tashkil etilishi belgilab berilgan.

Shuningdek O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish" to'g'risidagi 391-sonli qarori 3-ilovasida ham inklyuziv ta'limni tashkil etish tartibi, guruhlarini to'ldirish qoidalari haqida batafsil aytib o'tilgan. Eng ahamiyatli jihati shundaki O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi yangi tahririda aynan inklyuziv ta'limni kiritilgani tadqiqot ishimizni bugungi kunga nechog'lik dolzarb ekanligini ko'rsatadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 50-moddasida Ta'lim tashkilotlarida alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'lim va tarbiya kafolatlanishi belgilab berildi.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida alohida ehtiyojlarga ega bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan ta'lim faoliyatini o'rganishda dunyo olimlari hamda hamda respublika olimlari tomonidan ilmiy, uslubiy jihatdan asoslangan holda o'z fikrlarini bildirishgan, jumladan: D.Ro'ziyeva, M.Tolipov, B.Xodjayev, M.Haydarov, F.Yuzikayev, X.Hasanov va boshqa olimlar o'zlarini fikrlarini ilmiy-tadqiqot ishimiz yuzasidan bildirishgan. Bundan tashqari jahon miqyosidagi olimlardan M.Gancharov, F.Frarov, M.Zaparojets, M.Malkova, A.Petrovskiy, E.Alkonin, V.Davidov, G.Ferkshteyn kabi jahon olimlari maktabgacha ta'lim tizimini va uning mazmunini ilmiy-uslubiy jihatdan asoslab berganlar. Amerikalik psixolog J.Brauner " Shaxsning tarkib topishi bilan ta'lim o'rtasida o'zaro aloqa mavjudligini ta'kidlab, insonning kamolot sari intilishi bilim olish samaradorligini oshirsa, o'qitishning takomillashuvi uning ijtimoiylashuvini jadallashtiradi" deb uqtiradi.

Nemis psixologi O.Kronn maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim muassasalarida beriladigan ta'limga katta e'tibor berish kerakligini ta'kidlagan. Uning fikricha, uch yashar bola unga berilayotgan bilimni o'zlashtirishga, ya'ni ta'lim olishga qodir deydi.

J.Brauner o'z ilmiy qarashlarida ancha dalil g'oyalarni ilgari surgan. Uning taxminiga ko'ra " har qanday fanni har qaysi yoshdagi bolaga samarali o'rgatish mumkin. Bunda faqatgina har bir yosh bosqichida bola olamni o'ziga xos tarzda ko'rish va tushuntirishni e'tiborga olish hamda o'rgatiladigan narsani bolaning qarashlariga monand talqin etish ta'lab qilinadi " deydi.

TAHLIL VA NATIJALAR. O'zbekiston Respublikasida nogiron bolalar bilan bog'liq tahlil va dastlabki baholash ishlari 1966-yilda boshlangan. Hozirgi kunda O'zbekistonda 250000 ga yaqin turli ko'rinishdagi nogiron bolalar (16 yoshgacha) ta'lim olish ehtiyojiga ega. Nogiron bolalar uchun ta'lim bilan birgalikda maxsus xizmatlar tashkil etish lozim. Ko'zi ojizlar, kar va eshitish nuqsoniga ega bo'lgan bolalar, poliyemiyelit bilan kasallanganlar, aqli zaif bolalar, nutqida nuqsoni bor va soqov bolalarga mo'ljallangan 86 ta maxsus ta'lim va aralash maxsus muassasalar, 982 ta maxsus bolalar bog'chalari mavjud. O'zbskistonda maxsus ta'lim sohasida quyidagi tadbirlar amalga oshirilmoqda:

- yordamga muhtoj bolalar uchun moslashuvchan va ko'p qirrali ta'lim tizimini yaratish;
- mahalliy va mintaqaviy miqyosda maxsus ta'limning tobora oshib borayotgan ahamiyati asosida ta'lim boshqaruvini markazlashtirish; yordamga muhtoj bolalarga yoshlikdan tashxis qo'yish va kasalliklarni aniqlash uchun sharoit yaratish;
- milliy ta'lim standartlari asosida yordamga muhtoj bolalarga mo'ljallangan o'quv qo'llanmalar sifatini yaxshilash; ta'lim muassasalarining moddiy-texnika bozasini mustahkamlash;
- nogiron bolalar bilan ishlashga ixtisoslashgan xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik aloqalarini kengaytirish;
- ko'zi ojiz bolalar uchun mo'ljallangan turli kitoblar, metodologik adabiyotlarni chop etish;

- nogiron bolalarni maxsus aravachalar, eshitish moslamalari, ko'zoynaklar, sport anjomlari, ish asbob-uskunolari, kanselyariya mollari, maxsus mebellar va tibbiy uskunalar bilan ta'minlash;

- maxsus talim sohasida kadrlar tayyorlash.

Hozirgi kunda qator ekologik ijtimoiy va boshqa sabablarga ko'ra, shuningdek homiladorlikdan keyingi patologik asoratlar natijasida bola rivojlanishi va birinchi navbatda, uning ongi, atrof-muhit tahlili holda faoliyatini nazorat qilish va boshqarish funksiyalarining rivojlanish masalasini o'rganish muhimdir. Ota-onalar qishloq sharoitida yordamga muhtoj bolalariga talab darajasida yordam ko'rsatish imkoniyatiga ega emas. Birinchidan, moddiy tomondan imkoniyat cheklanganligi, ikkinchi tomondan esa, yordamga muhtoj bolalarning go'dakligidan ularning nuqsonlarini aniqlash uchun o'qituvchi va psixologlarning malakasi talab darajasida emas. Tarbiyachilar, psixologlar, o'qituvchilarning maxsus defektologiyaga asoslangan o'quv dasturlarda olgan bilim va malakalari ularning maxsus guruhlardagi faoliyatlari davomida aniq tashxis qo'yish va sifatli davolashni amalga oshirish imkoniyatini yaratadi. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi — yordamga muhtoj bo'lgan bolalarga samarali bilim olish uchun sharoit yaratishdir. Ushbu sharoitda yordamga muhtoj bolalarni integratsiyalash va reabilitasiya qilish, har bir bolaning rivojlanish darajasini hisobga olgan holda ularga mos samarali inklyuziv talim turini tanlash lozim.

Hamma bolalarning ehtiyojlarini hisobga olgan, huquq va qobiliyatlarini hurmat qiladigan, ijtimoiy adolat hamda tenglikka erishishni maqsad qilib olgan ta'lim tizimi inklyuziv ta'lim deyiladi.

Inklyuziv ta'lim nogiron bolalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish hamda ta'lim muassasalarini nogiron bolalarga moslashtirishni ko'zda tutadigan, ijtimoiy adolat va tenglikni bosh maqsad qilib olgan jarayondir. Inklyuziv ta'lim ijtimoiy modelga asoslanadi va u muammoni bolada emas, balki dastur va metodologiyada deb hisoblaydi. Bunday ta'lim tizimiga ba'zi bir o'zgartirishlar kiritishni taqazo etadi. Bunda har bir bolaning ehtiyojini hisobga olgan holda o'quv rejalari tayyorlanadi, uslubiyotning psixologik muammolari bilan bog'liq tomonlari to'g'ri yo'lga qo'yiladi. Inklyuziv ta'lim hamma bolalarni, shu jumladan, nogiron bolalarni ham o'zlari xohlagan maktabgacha ta'lim tashkilotida o'qishi mumkin, deb xulosa chiqaradi.

Bolaning nogiron bo'lib qolishiga jamiyat, undagi muhit, tushunmovchiliklar, yo'l qo'yilgan xatolar sababchi bo'lgan. Demak, uning o'qishi uchun ham shu jamiyatning o'zi jon kuydirishi shart. Maxsus ehtiyojli bolalar, boshqa bolalar, o'qituvchi va tarbiyachilar faoliyati inklyuziv ta'limda o'ziga xos o'rin tutadi. Bunday ta'lim tufayli maxsus ehtiyojli bolalar:

- jismoniy va ruhiy ehtiyojlarini qondiradilar;
- ijtimoiy xulq va o'ziga-o'zi xizmat ko'rsatish malakalarini yaratadilar;
- ularning imkoniyatlarini hisobga olgan o'quv materiallarini o'zlashtiradilar;
- tengqurlari bilan turli o'yinlarda ishtirok etib rivojlanadilar;
- jismoniy tarbiya darslarida shaxmat-shashka o'yinlari, turli sport musobaqalarida vaqtni kuzatuvchi hakam yoki darvozabon bo'lishlari mumkin;
- do'stona muhitda do'st orttiradilar;
- turli ko'ngilochar va bayramona dasturlarda ishtirok etadilar.

Boshqa bolalar esa;

- do'stona muhitni yaratadilar;
- maxsus ehtiyojli bolalarga g'amho'rlik qiladilar, ularni turli o'yinlarga jalb qiladilar;
- tozalik va ozodalikni ta'minlaydilar;
- jamoa oldida ma'suliyat hissini rivojlantiradilar;
- didaktik va o'yin vositalarini tayyorlashda birgalikda ishtirok etadilar;
- o'qituvchi va tarbiyachilar bolalarni bir-birlarining ichki dunyolarini tushunishga o'rgatadilar;
- har bir bolaning qobiliyati va imkoniyatini hisobga oladilar;
- har bir bolada hayotiy malaka va mustaqillikni shakllantiradilar;
- ishlarni tahlil qiladilar va baholaydilar;
- ota-onalarga amaliy yordam ko'rsatadilar;
- barcha bolalarga birdek bilim berib, tarbiyalaydilar;

Demak; inklyuziv ta'lim maxsus ehtiyojli, nogiron bolalar ham faqat maxsus maktabgacha ta'lim tashkilotlarda emas, balki sog'lom bolalar o'qiydigan ta'lim muassasalarida ham ta'lim-

tarbiya olishlari mumkin ekanligini e'tirof etadi. Buning uchun esa maktabgacha ta'lim tashkiloti ham, o'qituvchi-tarbiyachilar ham inklyuziv ta'lim tizimiga tayyor bo'lishi, jismoniy sharoit va o'qishga imkon omillari shu ta'lim talablariga to'la javob berishi kerak. Inklyuziv ta'limning paydo bo'lishi va rivojlanib borishi turli mamlakatlarda turlicha kechgan. Lekin uning dastlabki kurtaklari qadim zamonlarda ham mavjud bo'lgan. Sharqning mashhur Allomalari Ibn sino, Imom Buxoriy, Abu Nasr Farobiy, Alisher Navoiylarning tarbiyaning maqsadlari har bir bola shaxsining rivojlanishiga ta'limning qarashlari inklyuziv ta'lim rivojlanishining metodologik bazasi hisoblanadi.

Inklyuziv ta'lim g'oyalari ijtimoiy-madaniy nazariyalarga asoslanadi. Psixolog L.Vigotskiy (1896-1934) inklyuziv ta'lim g'oyasining asoschisi bo'lib, uning ijtimoiy konstruktivizm nazariyasi orqali bolalar ijtimoiy muhitda eng samarali bilim oladilar. L.Vigotskiy oliy aqliy funksiyalarning rivojlanishi ijtimoiy hamkorlikdan boshlanadi va keyin shaxsiy bo'ladi deb aytib o'tgan. Shunday qilib, bu ijtimoiy hamkorlik har doim rivojlanish va o'rganishning asosiy usuli hisoblanadi. Shuningdek, u ta'lim rivojlanishdan oldin ekanligiga ishongan. Kattalar bolaning "bevosita rivojlanish zonasida" bo'lgan ko'nikma yoki bilimlariga e'tibor berib, o'rganishni rag'batlantirishlari mumkin. Vigotskiy "bunday rivojlanish zonasi"ni bolaning biladigan yoki qila oladigan va qobiliyatli odam yordamida nima qilishlari yoki tushunishlari mumkin bo'lgan maydon yoki makon sifatida aniqladi. Vigotskiyning ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasi pedagogning rolini aniq belgilaydi. Biz farzandlarimizni yaxshi bilishimiz va ularning "yaqin rivojlanish markazi" doirasida o'quv faoliyatini aniqlash uchun ular bilan faol muloqotda bo'lishimiz kerak. Agar bolalar birinchi navbatda ijtimoiy hamkorlik orqali o'rgansalar, biz pedagoglar bolaning boshqa bolalar va kattalar bilan o'zaro aloqada bo'lgan vaqtini maksimallashtirishimiz kerak. Maktabgacha yoshdagi bolalarning shovqinli (lekin baland bo'lmagan), band (lekin tartibsiz bo'lmagan) guruhi – bu normal o'quv muhitidir. Ko'pgina mamlakatlarda inklyuziv ta'lim amaliyoti bu nazariyaning to'g'riligini ko'rsatib berdi. Tadqiqotlarga ko'ra, alohida ehtiyojli bolalar o'z tengdoshlari bilan birga o'qisalar, o'rganishda, ijtimoiy muloqotda ancha yaxshi natijalarni ko'rsatishga moyildirlar. Barcha bolalar inklyuziv ta'lim amaliyotidan yaxshi foyda oladilar. Odatda, alohida ehtiyojli bor bola rivojlanayotgan tengdosh bolalar bilan bir guruhda bo'lishi ularga taqlid qilishga, ular bilan muloqot qilishga, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga harakat qiladi. Rivojlanayotgan bolalar alohida ehtiyojlari bor odamlar duch keladigan muammolarni tushunib boradilar. Ular boshqalarning ehtiyojlariga sezgir bo'lib, farqlarni yaxshiroq anglaydilar. Ular barcha odamlar muhim muammolarni bartaraf eta olishlariga va muvaffaqiyatga erishishlari mumkinligini bilib oladilar. Pedagoglarga guruhida alohida ehtiyojli bolalar bo'lishi ham manfaatlidir, bunda ular o'quv uslublaridagi farqlarni kuzatishda malakaga ega bo'lishlari mumkin. Ular, shuningdek, bolalarning individual kuchli tomonlarini baholashda o'zlariga ko'proq ishonch orttiradilar va shu bilan birga qo'llab-quvvatlash kerak bo'lgan tomonlarini aniqlaydilar. Bu barcha bolalarni o'qitishda tarbiyachilarga bolaning individual kuchli tomonini va alohida ehtiyojlarini aniqlashga va shu asosida ta'lim uslubini yaxshilashga imkon beradi. Inklyuziv ta'limning mavjudligi bolalar bir-biridan ko'p jihatdan farq qilishini va bu farqlar to'siq emas, balki qimmatli manba ekanligini tan olish demakdir. Bolalarning turli ta'lim ehtiyojlari va imkoniyatlari va ularning turli rivojlanish sur'atlarini o'quv faoliyati va ta'lim strategiyasini individuallashtirish va differentsiallashtirish yo'li bilan qondirish mumkin.

Inklyuziv ta'lim- bu yangi atama ya'ni maktablarda tubdan islohotlar o'tkazish va o'quvchilarning ehtiyojlarini qondiradigan o'quv binolarini qayta rejalashtirish.

Bolaning rivojlanishi o'qish va o'rganish jarayoni bo'lib, har bir bola bu jarayonni boshidan kechiradi, hayotda kerak bo'ladigan asosiy ko'nikma va qobiliyatlarga (rivojlanishning asosiy bosqichlari) ega bo'ladi. Bola rivojlanishining asosiy sohalari quyidagilar:

- ijtimoiy va ruhiy rivojlanish, ya'ni jilmayish yoki ko'rish orqali muloqot qilish;
- o'rganishdagi rivojlanish, masalan qo'llari va ko'zlari yordamida atrof-muhitni o'rganish va oddiy ishlarni bajarish;
- nutq va til rivojlanishi, masalan so'zlar va belgilar yordamida muloqot qilish;
- jismoniy rivojlanish, masalan, o'tirish, turish, yurish, yugurish, qo'l va barmoqlar yordamida narsalarni ko'tarib olish yoki chizish.

Rivojlanishdagi asosiy bosqichlar deganida bolaning muayyan yoshda va tegishli davr ichida bilishi kerak bo'lgan ko'nikma va qobiliyatlari nazarda tutiladi, masalan yurish qobiliyati

shunday bosqichlardan bo'lib, aksariyat bolalar yurishni 9 oydan 15 oygacha bo'lgan yoshda o'rganadi. Rivojlanishdan ortda qolish bolaning yoshiga mos bo'lgan bosqichga etmasligini anglatadi. Bola yuqorida aytib o'tilganlarning biri yoki bir nechtasida rivojlanishdan ortda qolishi mumkin. Agar bunday holat bolaning erta yoshida aniqlansa, bola uchun o'rganish imkoniyatlari va muhitini yaratish orqali bolani rivojlanishdan ortda qolishining oldi olinishi mumkin. MTT xodimlari imkoniyati cheklangan bolaning kuchli tomonlariga e'tibor berilishini ta'minlashi lozim. Imkoniyati cheklangan bolalarning muayyan bosqichga etishiga urg'u bermaslik katta ahamiyatga ega, chunki bu tushunchalarni noto'g'ri qo'llash muammolarga olib kelishi mumkin.

- rivojlanishdan ortda qolish, "normal" tushunchasiga asoslangan. Demak, bu tushunchaning qo'llanilishi, odamga "tamg'a" bosish bilan barobar.

- imkoniyati cheklangan bolalar rivojlanishi "normal" tushunchasiga javob bermasligi mumkin. Biroq ular barcha jarayonlarga jalb etilsa va qo'llab quvvatlansa, baxtiyor hayot kechiradilar.

- rivojlanishdagi bosqichlar umumiy tamoyillar bo'lib, amalda madaniyat, jins, millat, ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlardan kelib chiqib farqlanadi. Bola rivojlanishi ko'plab omillar, shu jumladan salomatlik, oziqlanish, parvarish va ta'limga bog'liq. Shu sababdan, bola rivojlanishiga turli sohalarni jalb qilgan holda yondashish lozim. Masalan, oziqlanish va ta'limga e'tibor beradigan dasturlar, odatda, faqat u yoki bu masalaga urg'u beradigan dasturlarga qaraganda samaraliroq bo'ladi. Bolalar bog'chalarida yo'lidagi to'siqlar Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlarining birida yoshi beshga kirmagan bolalar uchun muntazam ko'rikdan o'tish amaliyoti mavjud bo'lsa-da, biroq imkoniyati cheklangan deb topilgan bolalarga hech qanday qo'shimcha yordam berilmasdi. Bolalar bog'chalarining murabbiylari imkoniyati cheklangan bolalarni olishni istamasdi. Buning uchta sababi bor edi:

jadval nihoyatda qat'iy tuzilgan bo'lib, imkoniyati cheklangan bola bilan shug'ullanish qo'shimcha vaqt talab qiladi; bola yaxshi o'qimasa va vazni oshmasa, murabbiya mukofot ololmaydi; bog'chaga faqat "sog'lom" bolalar borishi mumkin.

Ota-ona, ayniqsa ona bolaning rivojlanishida asosiy rol o'ynaydi. Ular o'z munosabati va axloqi bilan, masalan, bolani ko'krak suti bilan emizish, u bilan o'ynash, bolani rag'batlantirish orqali uning rivojlanishini belgilaydi. Otalar ham e'tiborsiz qolmasligi kerak, vaholanki ularning bola hayotidagi o'rnini muhim va ishtiroki rag'batlantirilishi lozim. Bu masalada taklif etilgan faoliyat turlari quyidagilardan iborat:

- ota-ona, aka-uka, opa-singil yoki buvi-buvalar, bola haqidagi fikrlarini bemalol o'qituvchilar va shifokorlar bilan o'rtoqlashishda rag'batlantirilishi kerak. Oilalar MTT xodimlari uchun yaxshi bilim manbai bo'lib xizmat qiladi.

- oilalarga yordam berib, o'qish va treninglar tashkil etish orqali ularning imkoniyati cheklangan farzandlarini ta'lim olishi uchun ijobiy muhit yaratish va ularni bunda qo'llab-quvvatlashni rag'batlantirish.

- oilalar uchun, zaruriyat tug'ilganida, maxsus treninglar tashkil etish (masalan, farzandining eshitish qobiliyati cheklangan ota-onasi uchun imo ishora tili bo'yicha trening) yoki ixtisoslashgan xizmatdan foydalanish (masalan, ergoterapiya, fizioterapiya yoki logoped xizmati).

- oilaning bola rivojlanishi haqidagi bilimi hamda MTT xodimlarining bu sohadagi bilim va tajribasidan foydalangan holda, oilalar bilan birgalikda imkoniyati cheklangan bolalar uchun individual o'qish rejasini tuzish. Bunday rejani o'qituvchilar bilan ham o'rtoqlashish mumkin.

- imkoniyati cheklangan bolalarning ota-onalari uchun o'zaro yordam guruhini tuzish yoki mavjud guruhga qo'shilishini rag'batlantirish.

- oila a'zolari, jamoat va faollar orasida aloqa o'rnatish hamda bir birini qo'llab quvvatlash tarmoqlarini tuzishni rag'batlantirish.

Quyida qayd etilgan oddiy qadamlar imkoniyati cheklangan bolalarning ham bu imkoniyatlardan bahramand bo'lishini ta'minlaydi:

- jamoadagi turli madaniy, ma'naviy va boshqa tadbirlarga, bozorga, imkoniyati cheklangan bolalarni olib chiqishda oilalarni rag'batlantirish;

- bolalarning ko'chada o'ynashiga ruxsat berishda (yordamchi moslamalar, masalan o'rindiqlar talab qilingan holda ham) oilalarni rag'batlantirish, jamoat a'zolari kerakli moslamalarni yasashda yordamlashishi mumkin;

- imkoniyati cheklangan va imkoniyati cheklanmagan bolalarning birgalikda o'ynashini rag'batlantirish; bir oila farzandlari va jamoat bolalarining o'zaro o'ynashi hamda bir-biridan o'rganishi muhim va foydali;
- ijobiy muhit va qulay sharoitlar yaratish, jumladan bolalar bog'chasi yoki maydonchasi tashkil etilishiga jamoatni jalb etish.

XULOSA: Inklyuziv ta'lim vazifasi bolalarning qobiliyatlari va holatidan qat'i nazar, ularning barchasiga sifatli ta'lim taqdim etishdan iborat. Shu bilan birga, inklyuzivlik tamoyili imkoniyatlari cheklangan bolalar ijobiy ruhiy va ijtimoiy rivojlanishga ega bo'lishlari uchun oilada yashashlari va o'z tengdoshlari bilan birga oddiy maktabda bilim olishlari lozimligini nazarda tutadi. Maktabgacha ta'lim tizimida inklyuziv ta'limning ahamiyati shundaki, imkoniyati cheklangan bolalarni ilk yoshlaridanoq sog'lom bolalar qatoriga qo'shib sifatli ta'lim olishini ta'minlagan holda bolada ruhiy va jismoniy hissiyotlarini va haraktlarini rivojlantirishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr O'RQ-637 son.
2. O'zbekiston Respublikasining 595-sonli "Maktabgacha ta'lim tarbiya to'g'risida"gi qonuni. 16.12.2019.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 29.12. 2020-y.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2017-2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2707-son qarori. 29.12.2016.
5. Shomaxmudova R.Sh. Maxsus va inklyuziv ta'lim. Uslubiy qo'llanma. Toshkent 2011.
7. Shomahmudova R.Sh., L.R.Mo'minova. Bog'cha va kichik maktab yoshidagi bolalar talaffuzidagi nuqsonlarni tuzatish. – T., 1981.